

A PÉNZÜGYŐRSÉGI SAJTÓ KEZDETEI

START OF THE PRESS OF HUNGARIAN FINANCE GUARD

A szervezeti kommunikáció az adott szervezet működésének fontos része. Jelen cikk az önálló magyar pénzügyőrség és vámsholgalat belső sajtójának első néhány évtizedét mutatja be. Képet kaphat az olvasó azon erőfeszítésekről, amelyeket a belső testületi sajtó létrehozásáért és fenntartásáért tettek a mai pénzügyőrök elődei. A szerző e történeti visszatekintéssel egyrészt dokumentálni kívánja a pénzügyőrségi sajtó 1945 előtti történelmének fontosabb mérföldköveit, másrészt célja annak bizonyítása is, hogy szükség van olyan szervezeten belüli orgánusra, amely erősíti a szervezet kohézióját, valamint a szervezeti kultúra egyik színtereként funkcionál.

The communication in an organisation is important part of the functioning of this organisation. This article demonstrates first some decades of the internal press of Hungarian finance guard and customs service. The readers could be able to imagine efforts done for establishing and upkeeping of the internal press by forebears of customs officers today. In one hand, the author would like to document most important mainstones of the pre-1945 history of the finance guard press, in the second hand his other aim to certify that an internal organ which fortifying cohesion of the organisation in addition functioning like stage of the organisational culture is needed.

BEVEZETÉS

A vámszedés története az emberiség történelmének hajnalán kezdődött. Gondoljunk csak a bibliai alakokra, vagy a római vám- és adóbérlői intézményre! Hazánkban a vámszedésről szóló első adatok Könyves Kálmán királyunk 1100 körül kiadott dekrétumában olvashatók. Innen századokon átívelő hosszú út vezet a más államoknak nem alárendelt magyar királyi pénzügyőrség megalakulásáig. „A gróf Andrássy Gyula miniszterelnök által megalakított kormány egyik legfontosabb embere gróf Lónyay Menyhért pénzügyminiszter, a kiegyezés bonyolult pénzügyi részének kimunkálója, elismert nemzetgazdasági szaktekinély volt. Az ő nevéhez fűződik az önálló Magyar Királyi Pénzügyőrség létrehozása, mely a magyar államkincstár bevételeit biztosító, azaz a gazdasági rendvédelmünk feladatait kizárólagosan ellátó, katonailag szervezeten működő szaktestület volt.”¹ Az 1867. március 10-én létrehozott szervezet feladatai között – a pénzügyi törvények és rendszabályok 1868. november 26-án megjelent hivatalos összeállításából kitűnően – a csempészet és a pénzügyi törvények és szabályok áthágásának megakadályozása, továbbá a pénzügyi törvények és rendeletek vagy szabályok megszegőinek, az adó- vagy illetékfizetési kötelezettség alól kibúvóknak a felderítése és kézre kerítése szerepelt.² A pénzügyőri munka tartalma alapjaiban mára sem változott sokat, legfeljebb a hangsúlyok tolódtak el időről időre, és természetesen ma már más a technikai háttér, mint 140 évvel ezelőtt volt. A pénzügyőrség létszáma mindvégig néhány ezer főre volt tehető.³ Ekkora létszámot időben *tájékoztatni a legfontosabb jogszabály-változásokról, gondoskodni továbbképzésükről, eljuttatni hozzájuk a pénzügyőri társasági élet híreit* nagy szervezethez, sok munkát igénylő feladat, aminek ellátására már érdemes volt létrehozni a szervezeten belüli pénzügyőr sajtót.

¹ Deitné Légrády, 2000, 3-12. pp.

² Emlékkönyv, 21. p.

³ 1869-ben például 3498 fő, 1922-ben 4500 fő. – Köpf, 2004, 115-137. pp.

Mielőtt azonban rátérnék a sajtótörténeti vizsgálódásra, felvázolom a rendészeti kommunikáció néhány sajátosságát. Ezek ismeretében állapítható meg ugyanis, hogy – legalábbis a pénzügyőri szakma, mint speciális rendvédelmi tevékenység vonatkozásában – *szükség van-e olyan szervezeten belüli orgánusra, amely erősíti a szervezet kohézióját, valamint a szervezeti kultúra egyik színtereként funkcionál.*

A rendészeti kommunikáció az emberi kommunikációnak sajátos területe. „A kommunikációs eljárások *differentia specificáját* (nevezhetjük a közlésfolyamatban felmerülő zajoknak) a következők okozzák:

- a rendészeti tevékenység hivatás, amelynek képviselői *különös felelősséggel és komoly hatalommal* felruházva;
- az emberek közötti *konfliktusok közepette* végzik problémamegoldó munkájukat;
- legtöbbször a *nyilvánosság* különös érdeklődésétől kísérve;
- egy sajátos szervezeti kultúra tagjaként, amelynek fő jellemzője a szigorú *hierarchia*, valamint a *parancsuralmi rendszer*, és amelyben
- a merev jogi, katonai, *hivatalos stílus* az uralkodó, mindamelllett
- el kell fogadtatni* a közösséggel e szervezetek erőszak-monopóliumi és szankcionáló szerepét, ráadásul úgy, hogy
- annak tagjait együttműködésre bírjuk, és *meggyőzzük őket* a biztonságteremtő munka szolgáltató és polgárbarát jellegéről.”⁴

E nehézségekkel megküzdve kell a rendészeti kommunikációnak sikeresnek és elfogadottnak lennie. Bár a fenti felsorolás több pontja elsősorban a külső kommunikációs tevékenységekkel kapcsolatos, *a belső sajtó tartalmát és stílusát is jelentős mértékben befolyásolhatja* az említett kommunikációs zajok közül *a hierarchia, a parancsuralmi rendszer, illetve a rendészeti szervezeteknél uralkodó hivatalos stílus.*

A PÉNZÜGYŐRSÉGI SAJTÓ ELSŐ ORGÁNUMAI

Hét esztendővel a magyar pénzügyőrség létrejötte után, 1874. február 1-jén Pécsen megjelent az első testületi szaklap *A pénzügyőr* címmel. A 140 éve kiadott első pénzügyőrségi újság – a fejléc tanúsága szerint – *„ismeretterjesztő és szép-irodalmi folyóirat, a m. kir. pénzügyőrség szakkiadványa és arcképcsarnoka”* volt.⁵ Amint a *Dobos Nagy János* által szerkesztett és kiadott lap első számának bevezetőjében olvashatjuk, már az „ős-Pénzügyőr”-nek⁶ is két fő célja volt: *„nem fogunk mi ez irat hasábjain politizálni, személyeskedni, avagy feleselni... hanem a magas szolgálat érdekében: oktatni és mulattatni szándékom...”*⁷ Úgy tűnik, hogy e nemes célok akkor még nem váltottak ki elegendő érdeklődést: kellő számú előfizető híján *A pénzügyőrnek mindössze egyetlen száma jelent meg.*

Tíz esztendő telt el, míg újabb próbálkozásnak lehetett tanúja az olvasóközönség. 1884. február 28-án indult útjára a *Pénzügyőrségi Közlöny* *Ozoray Árpád* felelős szerkesztő irányításával. Az összesen tizenöt csütörtökön megjelent lap az impresszum szerint szaklap volt a magyar királyi pénzügy-, vám- és adóőrség számára. Valamennyi szám címlapján feltűnő helyen szerepeltek a szerkesztőség követelései, amelyek *a pénzügyőrök anyagi körülményein* voltak hivatva javítani.

A harmadik orgánum már nem váratott egy évtizedet magára: 1890. január 1-jén, Nagyszőlősen jelent meg, *Pénzügyőr* címmel. A magyar királyi pénzügyi, adó-, és vámőrség kiadványa (ez olvasható a fejlécen) havonta kétszer, majd később háromszor jelent meg – végül összesen tizennégy számát vehették kezükbe olvasói. A *Spolarich János* szer-

⁴ Cserép, Molnár, 2010, 3-41. pp.

⁵ A korabeli lapszámok eredeti példányainak rendelkezésre bocsátásáért köszönet illeti az Országos Széchényi Könyvtár, illetve a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézete által működtetett Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum munkatársait.

⁶ A napjainkban kiadott belső lap címe: Pénzügyőr. Az újság – évfolyamszámozását alapul véve – elődjének tekinti már az 1874-es *A pénzügyőr* című lapot is.

⁷ *A pénzügyőr*. I. évf., 1. szám; 1874. február 1., 2. o.

kesztette újság a szakszerű önképzés eszköze kívánt lenni. Mint egyik számukban írták, „*nincs semmi testületünk ügyeibe, mi sürgősebb megoldásra várna, mint a szaktanfolyamok felállítása.*”⁸ Az 1890 elejéig megjelent összesen harminc lapszámot szerény fizetésű, de annál lelkesebb pénzügyőrök készítettek és adták ki. Érdeklődés és állami támogatás hiányában azonban mind a három újság a feledés homályába merült.

Az első hosszabb ideig fennálló szakújság az 1890. február 2-án indult *Magyar Pénzügyőr* volt Iklódy Győző szerkesztésében. A szaklap, amely „felölelte a pénzügy körébe vágó összes érdekeket”, vasárnaponként jelent meg, és mivel sok szakmai tudnivalót, illetve újonnan megjelent rendeletet közölt, hasznos segítőtársává vált az akkori *fináncok* körében. Bár egy 1897-es lapszám hasábjain folyt kisebb sajtóháború (vagy inkább csak ütközet) egyik oka éppen a kiemelt szó volt: „*Ez a derék újság, saját tudósítójától nagy betűkkel közli, hogy Aradon »négy fináncot« a kocsmában valami kapczabetyárok inzultáltak s majdnem meglincseltek. Azt írja továbbá ez a kondásoknak való újság, hogy még az asszonyok is részt vettek a verekedésben. Mire a rendőri őrjárat a korcsmához ért, a »munkások« is széjjel széledtek, szóval gyáván megfutamodtak. A »Friss Újság«-tól több tisztességet várunk és elvárjuk, hogy a meggyalázó gúnyneveket jövőre nagy betűkkel nem fogja a lapjába nyomtatni, hogy azzal egy fegyveres testületet maga ellen provokáljon.*”⁹

Összegzésül megállapítható, hogy az önálló magyar pénzügyőrség első sajtóját az első évtizedekben lelkes testületi tagok hozták létre és tartották fenn – több-kevesebb sikerrel. A bemutatott lapok mindegyike a *pénzügyőr* „öngondoskodásának” eszköze volt, hiszen a szervezet vezetésétől függetlenül kívánta magára vállalni a szakmai önképzés segítségét csakúgy, mint a testületi tagok szociális helyzetének folyamatos napirenden tartását.

ÚJABB KIADVÁNYOK A XX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

Az első pénzügyőrségi lap, amely tartósan fennmaradt – megszakításokkal, összesen harmincnégy évig, 1944-ig adták ki – az 1908. április 10-én indult, *Preszly Gyula* szerkesztette *Pénzügyőrségi Szaklap* volt. Az állam ezt az orgánomot sem támogatta, a havonta kétszer megjelenő lap előfizetésekből és hirdetésekből tartotta fenn magát. Tartalmát tekintve nem jelentett újdonságot: a pénzügyőrök mindennapi – főleg anyagi – gondjairól szólt, tudósított a társasági élet eseményeiről, és sokat cikkezett egy pénzügyőri egyesület – tulajdonképpen szakszervezet – létrehozása érdekében. A *Magyar Pénzügyőrök Országos Egyesülete* azután 1917 novemberében meg is alakult, később a *Pénzügyőrségi Szaklap* az egyesület orgánusaként működött tovább.

Mindez a XX. század véres nyitánya, az I. világháború idején történt. A harcokban mintegy kétszázötven pénzügyőr esett el – egyikükre a kor másik szakújságja, a *Pénzügyigazgatás* 1915-ben így emlékezik: „*Mély megilletődéssel értesültünk arról, hogy ismét elesett a harctéren a pénzügyőri tisztviselői karnak egy kiváló, derék tagja: Buszek László beszercei előadó főbiztos. Állami szolgálatának 23. évében hősként halt meg hazájáért és királyáért. Benne a beszercei pénzügyigazgatóság a jeles tisztviselőt, lapunk pedig egyik legrégebb barátját gyászolja.*”¹⁰

Visszatérve az egyesületi újsághoz, a *Pénzügyőrségi Szaklap* megjelentetését a Tanácsköztársaság idején beszüntették. Csak szeptemberben indult újra, majd négy évvel később, 1923-ban ismét kényszerszünet következett; igaz ugyan, hogy ezúttal „csak” anyagi nehézségek miatt, de ez a cezúra egy egész esztendeig tartott.¹¹

Az újraindulás éve, 1924, amikor a lap a XIV. évfolyamát élte, más okból is jelentős volt a magyar pénzügyigazgatás történetében. A trianoni békeszerződés után négy évvel alkották meg az első magyar vámtörvényt, a vámjog szabályozásáról szóló 1924. évi XIX. törvénycikket. Ugyancsak ehhez az időszakhoz köthető az autonóm magyar vámtarifa, vagyis az 1924. évi XXI. törvénycikk kihirdetése. (Igaz, mindkét jogszabály csak két esztendővel később, 1926. július 1-

⁸ *Pénzügyőr*, I. évf., 12. szám; 1890. május 20., 148. o.

⁹ Idézi: Emlékkönyv, 36. p.

¹⁰ Idézi: Emlékkönyv, 51. p.

¹¹ Emlékkönyv, 169. p.

jén lépett hatályba.) Az újság 1929-től új néven, *Pénzügyőrségi Szaklap – Pénzügyi Tanácsadó* címmel és megújult külsővel jelent meg.

Itt meg kell említeni azt az 1926-ban megjelent időszaki kiadványt, melynek címe „*Arday pénzügyi évkönyve a magyar királyi pénzügyőrség és az összes pénzügyi közegek számára*”. Ennek a hasznos könyvecskének nem ez volt az első kiadása: a *Pénzügyőri Zsebnaptár* már 1881-ben segítette az akkori pénzügyőrök munkáját. Összefoglalta a jövedéki és az adószabályokat, ismereteket közölt „a felséges uralkodó házról”, továbbá tisztii cím- és névtár is volt benne. Szerkesztője és kiadója *Kaderzavek* (más forrás szerint: *Zelendák Ignác* magyar királyi pénzügyőri biztos, aki később – miután magyarosította a vezetéknevét – *Arday Ignác* néven publikált, s évkönyve, bármily hosszú címet viselt is, *Arday-féle évkönyvként* vonult be a pénzügyőrség történetébe.¹² Az Arday-féle évkönyvek az 1945 előtti korszak haszonnal forgatható kiadványai voltak, s életképességüket mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a rendszerváltás után, 1992-től 2005-ig újra kiadták az akkor már *Pénzügyőri Évkönyv* névre hallgató, imakönyv méretű könyvecskét. Az évkönyv azon túl, hogy összefoglalta a legfontosabb szakmai tudnivalókat, képet adott a pénzügyőrség sport- és kulturális életéről, a szakszervezet munkájáról, valamint közölte a testületi tagok, továbbá a megelőző évben nyugdíjazott, illetve elhunyt kollégák névsorát – egyszóval kordokumentumként is hasznosnak bizonyult.

A PÉNZÜGYŐRSÉGI SZAKLAP ÉS VETÉLYTÁRSAI

A két világháború közötti testületi sajtó fő képviselője mindvégig a Pénzügyőrségi Szaklap volt. Álljon itt néhány jellemző sor az 1928-as esztendő legutolsó lapszámából, melyben a szerkesztőség év végi számvetést készít: „*Lapunk legelsősorban a pénzügyőrségnek és ezen keresztül a hivatása által azzal szoros kapcsolatban álló üzleti világnak szolgálatában áll, azzal a rendeltetéssel, hogy a szegény hazánk megcsonkításából folyó lehetetlen közgazdasági helyzetben segítségére legyünk olvasóinknak, rámutassunk az orvoslást igénylő bajokra és tanácsokkal szolgáljunk ügyes-bajos dolgaikban. Feladatunk nem könnyű. A nehéz közgazdasági helyzet gátat szab az állami gazdálkodásnak, megakadályozza, hogy sok elismert és jogos kívánság az intéző körök óhajának megfelelő megoldást nyerjen, mert az államnak nemcsak alkalmazottai megélhetésével, hanem polgárai teherbíró képességeivel is számolnia kell, csak olyan mérvben teljesítheti alkalmazottai kívánságát, amely mérvben azt a polgári adózó képessége megbírja.*”¹³

A vetélytársak nem voltak igazi versengők, az 1929. június 28-án indult *Pénzügyőrségi Szemle*, amely a *Jövedéki lapok* mellékleteként jelent meg, alig néhány számot ért meg. *Vitéz Balás Aladár* v. p. ü. titkár és *dr. Rácz Ödön* ügyvéd szerkesztette a nem csak a pénzügyőröknek, de az ellenőrzés alatt állóknak (kocsmárosoknak, trafikosoknak) is szánt, rendeleteket ismertető és érdekképviseletet felvállaló újságot.

A Pénzügyőrségi Szaklap másik „útitársa” az 1935-től négy éven át kiadott *Pénzügyőrök Lapja*. A *Kozák Géza* ny. főbiztos által szerkesztett, Nagytétényben megjelent orgánium főként szépirodalommal foglalkozott, szerzői pénzügyőrök voltak. Emellett hasonló olvasói kört próbált megszólítani, mint az imént említett társa.

Érdemes röviden elemezni, mert a kor érzésvilágát és a szaklap stílusát, hangvételét jól érzékelteti, hogy miként jelent meg az újság hasábjain a harmadik bécsi döntés eredménye: Erdély visszacsatolása. A Pénzügyőrségi Szaklap 1940. szeptember 30-i számának címlapján *Erdély visszatért!* címmel kétoldalas szerkesztőségi cikk jelent meg, méltatva a történelmi esemény jelentőségét. Idézet a cikkből: „*Az elmúlt huszonkét esztendő alatt már volt részünk hasonló örömben. Igaz, csak kétszer. Ezek se voltak régen. Tavalyelőtt, amikor a Felvidék egy része és tavaly, amikor a Kárpátalja került vissza. Ezek jelentették a magyarság feltámadásának új hajnalát!*” A cikk a továbbiakban méltatja az örömteli eseményt, majd arra figyelmeztet, hogy mind meglévő természeti kincseinket, mind a nemzet szürkeállományát ki kell aknázunk. Az írás sorai között érződik némi keserűség: az el nem csatolt területeken az ünnepi beszédek csak üres

¹² Emlékkönyv, 179., 192. p.

¹³ Idézi: Emlékkönyv, 69. p.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SUBA László

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

frázisokból állottak, nem így a visszacsatolt települések szónoki emelvényein: ott – mint a cikk hangsúlyozza – „*emelkedett okfejtést, mélyenszántó gondolatokat, testvéri megértés hirdetését hallottuk*”. Végül elének tárulnak a szorgos hét-köznapok feladatai: a környező nagy országok példáját követve a megnövekedett feladatokra a legkiválóbb embereket kell kiválasztani. S hogyan? Íme: „*(...) annakidején, Nagymagyarországon, Erdély adta legkiválóbb pénzügyőreinket. A furfangos góbé észjárásánál aligha akadhatott furfangosabb s ha a csempész a közjót anyagi téren megrövidíteni igyekező csavaros észre valló görbe utakon igyekezett kijátszani a fennálló törvényes rendelkezéseket, bizvást nyugodtak lehetünk, hogy a még csavarosabb székely pénzügyőr túljárt eszén.*”¹⁴

Közvetlenül e cikk után szolgálatszervezési, szervezeti információk olvashatók „*Az országnagyobbodás hatása a pénzügyőrségi szolgálatra*” című írásban, amely így kezdődik: „*A Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi országrészekben dicső honvédségünk bevonulásával egyidejűleg a magyar pénzügyőrség is megkezdte munkáját, hogy a visszakerült területeken is felállíthatók legyenek a pénzügyőrség szervei és megkezdhető legyen a pénzügyi ellenőrzés munkája.*”¹⁵ A következő sorok tanúsága szerint azonban ekkor (1940 szeptemberében) még nem mérhető fel pontosan, hogy mekkora apparátusra lesz szükség, mivel a románok Erdélyben és a keleti országrészekben tönkretették a magyar tulajdonú szeszüzemeket. Mivel tehát még nem tudni, milyen pénzügyőri szervek fognak létesülni Erdélyben, a lap közli a visszacsatolt területeken 1914-ben működött szervek adatait, létszámát.

Két lapszámmal később, 1940. november 30-án Besze György fővigyázó tollából jelent meg egy címoldalas írás „*Újabb feladatok előtt*” címmel. A pátosszal teli hangvételű sorok ezúttal nem szoros értelemben vett szakmáról, nem szolgálatszervezésről vagy szervezeti, esetleg jogi tudnivalókról szólnak; szerzőjük most nem elsősorban a pénzügyőrt, hanem a zubbonyban rejtőz embert szólítja meg, a magyarságot összefogásra buzdítva: „*Erdély és a visszatért keleti részek az anyaország szerves összefüggő részét képezik, mégis a közvetlen érintkezés a két terület lakossága között elsősorban a hatósági közegeken keresztül történik. Az egyszerű falusi székely-magyar bizonyára sohasem fogja beutazni a Nagy-Hazát és talán hazájának fővárosába sem fog soha eljutni. Ellenben mi, hatósági közegek hivatásunknál fogva legeldugottabb falujába is felkeressük őt és így elsősorban rajtunk keresztül fogja megismerni a magyarság lelkét és egész mentalitását.*”¹⁶

Besze György fővigyázó a decemberi számban is publikált, írásának címe: *Sajtó és pénzügyőrség*. Sajtó alatt a szaksajtót érti (vagyis azt az újságot, melynek hasábjain ír). *A pénzügyőrségi újságírás feladatairól* nem mond újat: a szakképzés támogatása, rendeletek magyarázata, szolgálati tájékoztatók közzlése, társadalmi eseményekről szóló tudósítások, érdekvédelem és így tovább – azelőtt is, azóta is mindmáig ezek a pénzügyőr szaklapok feladatai. Cikkének apropóját ismét a bécsi döntés adja: „*Az ország területének megnagyobbodásával a pénzügyőrség is életének egy újabb szakasza elé érkezett. Ebben az új korszakban céljai megvalósítása érdekében nagy szüksége van a sajtó támogatására és nyilvánosságára. Mert a pénzügyőrségnek feladatai vannak, amelyeket a sajtó közreműködésével könnyebben tud megoldani, de lehetnek, sőt vannak kívánságai is, amelyeket szintén a sajtó útján tud legkönnyebben nyilvánosságra hozni. Azonkívül egyedül a sajtó a legalkalmasabb szerv arra is, hogy a megnagyobbodott országban szétszórta, egymástól nagy távolságokban élő pénzügyőri szerveket egy bajtársi közösségben összekapcsolja, őket ebben a törekvésekben támogassa és számukra a híradó szerepét betöltse.*”¹⁷

¹⁴ Pénzügyőrségi Szaklap – Pénzügyi Tanácsadó, XXX. évf., 9. szám; 1940. szeptember 30., 1-3. o.

¹⁵ Pénzügyőrségi Szaklap – Pénzügyi Tanácsadó, XXX. évf., 9. szám; 1940. szeptember 30., 3. o.

¹⁶ Pénzügyőrségi Szaklap – Pénzügyi Tanácsadó, XXX. évf., 11. szám; 1940. november 30., 1. o.

¹⁷ Pénzügyőrségi Szaklap – Pénzügyi Tanácsadó, XXX. évf., 12. szám; 1940. december 30., 7-8. o.

A HETVENÖTÖDIK ÉVFORDULÓ A SAJTÓBAN

1942-ben ünnepelte az önálló magyar pénzügyőrség fennállásának hetvenötödik évfordulóját. Ebből az alkalomból *rendkívül aktív kommunikációs tevékenységnek* lehetünk tanúi. Először is: a Pénzügyőrségi Szaklap szeptemberi száma több mint négyoldalas megemlékező cikket közölt az elmúlt háromnegyed század történéseiről. A lap – melynek fejlécén immáron olvasható a pénzügyőrség jelmondata: *„Hűség a jellemünk, kötelességérzet a parancsolónk, szaktudás a fegyverünk”* – az írást e szavakkal vezeti be: *„Testületünk pár nap múlva ünnepli létesítésének hetvenötödik évfordulóját. Szomorúan látjuk, hogy ünnepünk most éppen úgy, mint 1917-ben az ötvenedik évforduló, ismét olyan időre esett, amikor a nemzet élet-halál harcát vívja. Az ötvenediket éppen ezért nem ünnepeltük, a mostanit pedig olyan szerényen üljük meg, mint amilyen szerényen éltünk hetvenöt éven át.”*¹⁸

A másik fontos esemény: az évforduló tiszteletére újraszabályozták az 1930 óta működő pénzügyőrségi múzeum működési szabályzatát, így az hivatalosan is megnyitotta kapuit az érdeklődő közönség előtt. A Szaklap októberi száma *„A pénzügyőrségi múzeum sajtóbemutatója”* címmel szinte egy egész hasábot szentel a nevezetes alkalomnak. Mint a tudósításból kiderül, nem volt hiábavaló a lelkes pénzügyőrök munkája: a bemutatón 20 napilap kiküldöttje jelent meg, és a lapok hasonló terjedelemben írtak a múzeumról, mint a szakorgánium. A cikk így zárul: *„A különböző napilapokban megjelent cikkekből általánosságban az a megállapítás vonható le, hogy a nagy nyilvánosság eddig semmit sem tudott arról, hogy a pénzügyőrség szolgálata mennyire értékes és közérdekű és hogy milyen nehéz és körültekintő tevékenységet kell a pénzügyőrségnek kifejtene a tisztas kereskedelem érdekében. Reméljük, hogy ez a megismerés és a sajtó nyilvánossága most már hozzá fog járulni ahhoz, hogy a nagyközönség jövőben teljes megbecsülésben részesítse a pénzügyőri testületet.”*¹⁹

A pénzügyőrség hetvenöt évéről nem csak a szakajtó és a napilapok emlékeztek meg. A *Magyar Rádióban* akkori kedvelt műfaj volt a felolvasás. Különböző témájú előadások szálltak az éterbe, sőt ebben az évben a műsoridő 34%-át (vasárnap 52%-át) az úgynevezett közérdekű műsorszámoknak tartották fenn. Ezeket az adásokat egyes minisztériumok rendelték meg és részben ők állították össze.²⁰ Talán éppen az egyik ilyen közérdekű műsorszám szerkesztőjének köszönhető, hogy a rádió fennállása, 1925 óta először, felolvasást tartottak a pénzügyőrségről. Az elhangzottakat szintén a Pénzügyőrségi Szaklap októberi száma közölte (rögtön a címlapon!), az alábbi bevezetőt fűzve a szöveghez: *„A magyar Rádió 1942. évi október hó 8-án este 8 órakor először tartott felolvasást a magyar pénzügyőrségről. Előző lapszámunkban közölt figyelmeztetés után, bizonyára sok pénzügyőr hallgatta a testületéről elhangzott szép szavakat, a szolgálati elfoglaltság viszont igen soknál lehetetlenné tette, hogy abban az időben rádiója elé üljön, ezért, hogy mindenki olvashassa az elhangzottakat és az megörökítve is legyen, azt teljes egészében közzé tesszük lapunkban.”*²¹

A rádióműsorban először megemlékeztek arról, hogy 1867-ben egy gyűlölt császári testületet váltott fel az önálló magyar pénzügyőrség, igaz, eleinte ennek tagjai is az átvett császári pénzügyőrökből kerültek ki. Az ellenszenv azonban nem csak ezért maradt meg. A magyar kormányzat ugyanis kezdetben átvette az osztrák uralom adópolitikáját, aminek végrehajtását most már hiába végezték magyar fináncok, a rendelkezések iránt – s így azok végrehajtóival szemben is – mégiscsak tartózkodás alakult ki. Pedig, mint a műsorban elhangzott, a pénzügyőrség az állam pénzügyi érdekei mellett a tisztas iparos és kereskedő társadalmat is védi. De más feladatai is vannak: a pénzügyőrök kezdettől fogva részt vesznek az országhatár fegyveres védelmében; így volt ez az első világháborúban is, sőt az 1916-os román betörés első sebesültjei és hősi halottai pénzügyőrök voltak.

A műsor megemlékezett még arról, hogy a trianoni szerződés következtében egyre nagyobb teher nyomta a pénzügyőrök vállát: az ország megingott gazdaságának felélesztésében fontos szerep jutott a testületnek. Szó volt a képzés-

¹⁸ Pénzügyőrségi Szaklap – Pénzügyi Tanácsadó, XXXII. évf., 9. szám; 1942. szeptember 30., 1-5. o.

¹⁹ Pénzügyőrségi Szaklap – Pénzügyi Tanácsadó, XXXII. évf., 10. szám; 1942. október 30., 6. o.

²⁰ Kollega Tarsoly, 2000

²¹ Pénzügyőrségi Szaklap – Pénzügyi Tanácsadó, XXXII. évf., 10. szám; 1942. október 30., 1-2. o.

ről és a szolgálat fáradalmairól, továbbá igen röviden a gondokról is, bár rögtön csillapítva a helyzet súlyosságát: „A 75 éves pénzügyőrség fiatalos tetterből duzzadó, munkás szellemű, fejlődő fegyveres őrtisztületünk. Fejlődő, tehát számos megoldásra váró problémája van, melyeket azonban legfőbb hatósága megértéssel kezel.” Végül szomorú kötelességként megemlékeztek az első világháború pénzügyőr áldozatairól, valamint azokról a bajtársakról, akik a rádióadás idején is idegen földön harcoltak.

Valamennyi idézet jól illusztrálja a XX. század első évtizedeinek tematikáját a pénzügyőrségi sajtóban. A kor történelmi eseményeiből következik a hazafiasság megjelenése a lapok hasábjain – nem csupán pátozzsal telt szavakban, vagy a trianoni béke és a bécsi döntések kommentálásával, hanem a háborúban elesett és harcoló pénzügyőrökről való megemlékezések révén. Hozzáteszem, hogy e rendkívül élénk érdeklődést az országhatárok gyakori változtatása iránt gyakorlati szempontok is indokolták, hiszen a vámhatár változása szolgálat szervezési döntéseket igényel – e döntések pedig befolyásolták a pénzügyőrök mindennapjait.

ÖSSZEGZÉS

Az önálló magyar pénzügyőrség – amely 143 évig működött saját szervezeti keretek között²² – szinte az első évektől rendelkezett belső sajtóval. Az egymást követő – olykor egymás mellett működő – orgánumok tematikáját vizsgálva látható, hogy évtizedeken át állandó témák voltak: az ismeretterjesztés, a szépirodalom, a pénzügyőrök szociális, anyagi helyzete. A XX. század első felében nagyobb hangsúlyt kapott a hazafiság eszméje. Több alkalommal reagált az újság a (külső) laptársai hasábjain megjelent, a pénzügyőrséget érintő negatív megnyilvánulásokra.

Betöltötte-e, betölti-e szerepét a 140 éves²³ lap? Az említett tematika kétségkívül elősegíti a szervezet (ma inkább úgy fogalmazhatnánk: a szakma) kohézióját, hiszen olyan problémák felvetésének lehettünk tanúi a vizsgált hasábjakon, amelyek a mindenkorai pénzügyőri apparátust élénken foglalkoztatták. Láthattuk, hogy a kezdeti sikertelenség után 1890-től olyan tartalommal töltötték meg a szerkesztők a pénzügyőrségi újságokat, amelyek érdeklődést keltettek a célközönség körében. A szakmai tudnivalók közreadása, az újonnan megjelent rendeletek közzlése hasznos segítőtársrá tette a korabeli belső sajtóorgánumokat. Ugyanakkor a pénzügyőrök mindennapi gondjainak felvetése, a társasági élet eseményeiről szóló tudósítások kétségtelenül erősítették a szervezet kohézióját. A kor pénzügyőrségi sajtója a szervezeti kultúrra egyik színtereként is működött, jó példa erre a háborúban elesett bajtársakról, vagy éppen a pénzügyőrség fennállásának hetvenötödik évfordulójáról történő megemlékezés.

Ami pedig a belső sajtó tartalmát és stílusát illeti: a vizsgált időszakban lelkes pénzügyőrök, illetve a pénzügyőr egyesület által készített és kiadott, állami részvétel nélkül megjelentetett orgánumok sorakoznak élénk, így a hierarchia, a parancsuralmi rendszer, illetve a kötelező hivatalos stílus hatása alig érzékelhető.

Kulcsszavak: XIX. század, XX. század, kommunikáció, pénzügyőrség, sajtó

Keywords: 19. century, 20. century, communication, finance guard, press

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Cserép Attila – Molnár Katalin: A rendőrség kommunikációs stratégiája és belső kommunikációja. In: Rendészeti Szemle, 2010/2., 3–41. pp.

²² Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal (APEH) és a Vám- és Pénzügyőrség jogutódjaként a 2010. évi CXXII. törvény 2011. január 1-jével létrehozta a Nemzeti Adó- és Vámhivatalt (NAV).

²³ Amint arra a 6. lábjegyzetben is utaltam, a napjainkban kiadott belső lap, a *Pénzügyőr* – évfolyamszámozását alapul véve – elődjének tekinti már az 1874-es *A pénzügyőr* című lapot is: a 2013-as volt (a címlapon is jelölt) jubileumi, 140. évfolyama.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SUBA László

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

2. Dettné Légrády Ilona: A magyar vámtörténet röviden. In: Rendvédelmi füzetek, 2000/40., 3–12. pp.
3. Emlékkönyv a Vám- és Pénzügyőrség történetéről 1867—2000. Bp., VIVA Média Holding
4. Kollega Tarsoly István [szerk.]: Kultúra, művészet, sport és szórakozás. In: Magyarország a XX. században. Babits Kiadó, Szekszárd, 2000. <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/499.html>, 2013. november 25.
5. Köpf László: Pénzügyőrség és a vámhivatal a Magyar Királyságban (1867–1945). In: A magyar polgári rendvédelem a XIX–XX. században. Szerk.: Boda József. Bp., Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány, 2004., 115–137. pp.

FELHASZNÁLT FOLYÓIRATOK

1. A pénzügyőr. I. évf., 1. szám: 1874. február 1.
2. Pénzügyőrségi Közlöny. I. évf., 1. szám: 1884. február 28.
3. Pénzügyőr. I. évf., 12. szám: 1890. május 20.
4. Pénzügyőrségi Szaklap. I. évf., 1. szám: 1908. április 10.
5. Pénzügyőrségi Szaklap – Pénzügyi Tanácsadó. XXX. évf., 9. szám: 1940. szeptember 30.
6. Pénzügyőrségi Szaklap – Pénzügyi Tanácsadó. XXX. évf., 11. szám: 1940. november 30.
7. Pénzügyőrségi Szaklap – Pénzügyi Tanácsadó. XXX. évf., 12. szám: 1940. december 30.
8. Pénzügyőrségi Szaklap – Pénzügyi Tanácsadó. XXXII. évf., 9. szám: 1942. szeptember 30.
9. Pénzügyőrségi Szaklap – Pénzügyi Tanácsadó. XXXII. évf., 10. szám: 1942. október 30.